มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยชั้นนำที่รับผิดชอบต่อสังคม
และการพัฒนาที่ยั่งยืน

รายงานผลการดำเนินงาน

โครงการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่รับใช้สังคมบนพื้นที่สูงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

(ฉบับชุมชนบนพื้นที่สูง)

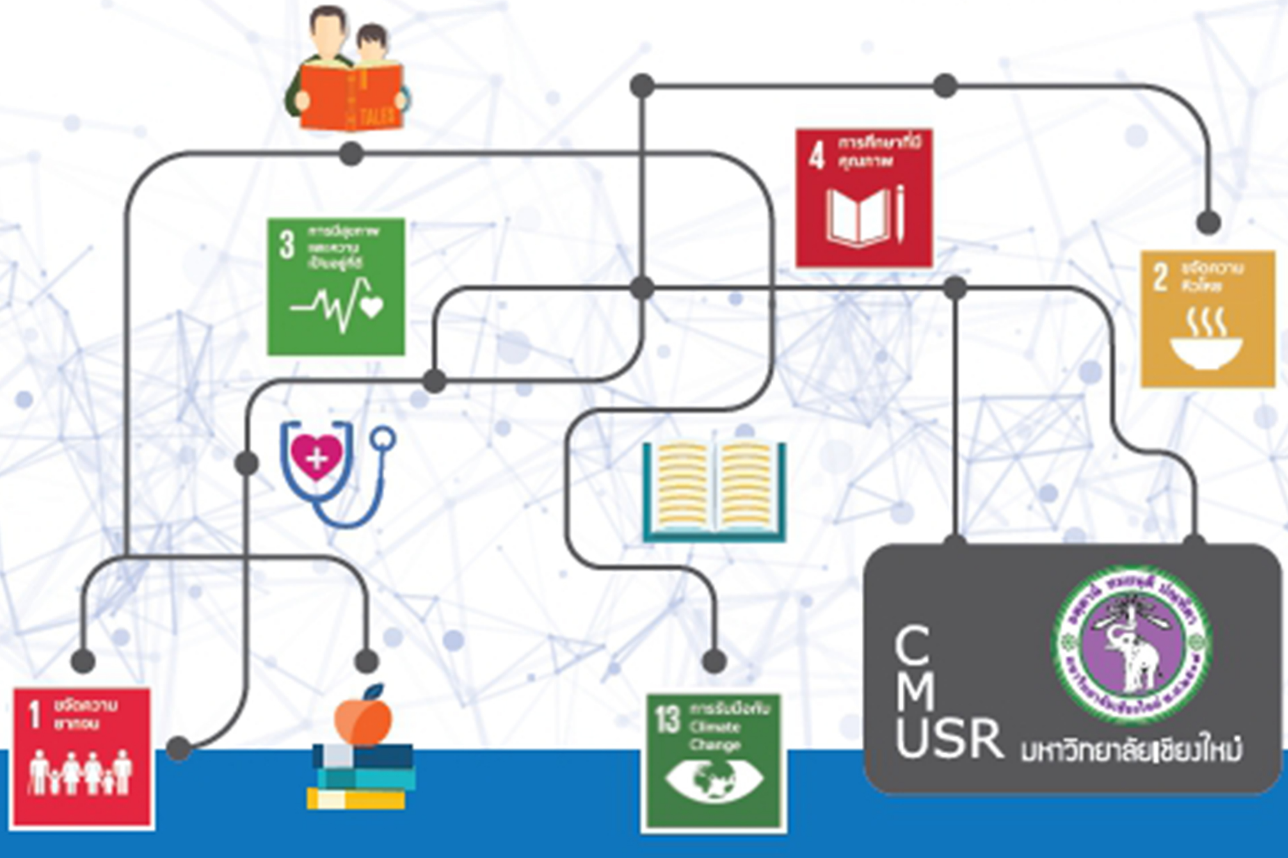

หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน

ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงคิดหาวิธีการต่างๆ ที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น ได้ตามเสด็จเห็นความทุกข์ยากลำบาก ของพี่น้องเพื่อนร่วมชาติก็คิดว่าช่วยอะไรได้ ควรช่วย ไม่ควรนิ่งดูดาย เมื่อโตขึ้นพอมีแรงทำอะไรได้ก็ทำไปอย่างอัตโนมัติ โดยทำตามพระราชกระแสหรือทำตามแนว พระราชดำริ การช่วยเหลือประชาชนเป็นหน้าที่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ต้องทำประจำอยู่แล้ว อนึ่ง การช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยากนั้นก็สอดคล้องกับคำสอนในพุทธศาสนาด้วย ผู้ที่ทำบุญย่อมได้รับความอิ่มอกอิ่มใจ คือ ได้บุญ

รวมพระราชนิพนธ์ มณีพลอยร้อยแสง พ.ศ. 2533

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่...

มหาวิทยาลัยรับผิดชอบต่อสังคม
(CMU ... a Societal Engagement University)

รองศาสตราจารย์ ดร. อาวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในส่วนภูมิภาคจัดตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐและเจตนารมณ์ของประชาชนในภาคเหนือให้เป็นศูนย์กลางทางวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง เพื่ออำนวยประโยชน์แก่ท้องถิ่นและประเทศชาติโดยส่วนรวม ในช่วง 52 ปีที่ผ่านมา มหาวิทยาลัยแห่งนี้จึงเป็นแหล่งสะสม ค้นคว้า วิจัย โดยคณาจารย์ นักวิจัยและนักศึกษา จาก 21 คณะ 4 วิทยาลัย 5 สถาบันวิจัย และ 6 สำนัก ซึ่งบุคลากร มช. ได้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้และนวัตกรรมสู่ชุมชน ท้องถิ่นและสังคมวงกว้างอย่างต่อเนื่อง ทั้งการบริการวิชาการตามความรู้ความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ และการเสริมพลังชุมชน/ท้องถิ่นให้เกิดความเข้มแข็ง

ในช่วงทศวรรษที่ 6 ซึ่งตรงกับปลายแผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระยะที่ 12 ปี 2560-2565 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่มุ่งมั่น “รับผิดชอบต่อสังคม” ตามแนวคิดพันธกิจสัมพันธ์มหาวิทยาลัยกับสังคม (Societal Engagment) โดยตั้งเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ ไว้ว่า “มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มเป้าหมาย และได้รับการนึกถึงเป็น “ที่แรก” ในการแก้ไขปัญหาสำคัญและเสริมพลัง (Empowerment) ของชุมชน ท้องถิ่นและสังคม โดยใช้ศักยภาพของมหาวิทยาลัยและเครือข่าย” ซึ่งจะก่อให้เกิด “1) คุณค่าทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เพิ่มขึ้น จากการบริการองค์ความรู้พร้อมใช้และนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ 2) ผลงานบริการวิชาการสหวิทยาการที่สร้างผลกระทบสูงในวงกว้าง ต่อชุมชน/กลุ่มจังหวัด/ประเทศ และ 3) บุคลากรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้นำ ในองค์กรด้านวิชาการเพื่อสังคม ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ

เพื่อให้มั่นใจว่าจะเกิดผลตามวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ดังกล่าว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้แต่งตั้งรองอธิการบดีฝ่ายบริการวิชาการและรับใช้สังคม (Vice President for Societal Engagement) พร้อมกับจัดตั้ง “หน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม” เป็นกลไกระดับมหาวิทยาลัย เพื่อสนับสนุนงานวิชาการที่จะมีผลกระทบสูงต่อสังคม และบริการวิชาการด้านสุขภาพ ของส่วนงานระดับคณะ สถาบันวิจัยและสำนัก ซึ่งครอบคลุมทั้งงานวิจัยรับใช้สังคม (Socially-engaged research) นวัตกรรมเพื่อสังคม (Social innovation) และกิจกรรมการเรียนรู้คู่บริการ (Service learning) โดยหน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แต่งตั้ง “คณะกรรมการสนับสนุนโครงการที่มีผลกระทบสูง” ทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้เกิดการพัฒนาศูนย์ความเป็นเลิศด้านวิชาการเพื่อสังคม (Center of Engagement – COEn) ในฐานะกลไกระดับคณะ/ส่วนงาน ที่จะคอยเอื้ออำนวยให้เกิดงานวิชาการเพื่อสังคมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งนี้ ได้กำหนดพื้นที่นำร่องในชนบท ได้แก่ อำเภออมก๋อย อำเภอพร้าว อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ตำบลศรีบัวบาน จังหวัดลำพูน รวมทั้งพื้นที่นำร่องเขตเมือง ได้แก่ ชุมชนในเมืองเชียงใหม่ ชุมชนรอบ มช. เช่น ตำบลสุเทพ ตำบลช้างเผือก เป็นต้น ตลอดจน การทำงานกับเครือข่ายผ่านงานวิจัยและพัฒนาในประเด็นที่ท้าทาย อาทิ การแก้ปัญหาฝุ่นควัน การพัฒนา Young smart farmer 4.0 การพัฒนาพี่เลี้ยงและนักวิจัยชุมชน การพัฒนาศูนย์วิจัยชุมชน เป็นต้น ในการนี้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ได้สนับสนุนงบประมาณ เป็น Seed fund ปีละ 25 ล้านบาท เพื่อ Matching กับทุนวิจัยและพัฒนาจากแหล่งทุนภายนอก

ขณะเดียวกัน หน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังมุ่งเน้นการพัฒนาและเสริมพลังบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในงานวิชาการรับใช้สังคม ซึ่งเป็น Asset ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อันได้แก่ ผู้บริหารระดับรองคณบดี/รองผู้อำนวยการ นักวิชาการ ผู้ประสานงานชุดโครงการ (Program Officer) พี่เลี้ยง (Mentor) และเจ้าหน้าที่สายสนับสนุน โดยสนับสนุนให้นักวิชาการวิชาการรับใช้สังคมอาวุโสดังกล่าว เป็น “พี่เลี้ยง” (Mentor) ในการพัฒนา “นักวิชาการรับใช้สังคม” (CMU Societal Engagement scholars) ให้มีกระบวนความคิด ทักษะ และความรู้ ที่พร้อมจะปฏิบัติงานเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตอย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ หน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เริ่มพัฒนาระบบและฐานข้อมูลวิชาการรับใช้สังคม ตั้งแต่ปี 2562 เพื่อเป็น “คลัง” ความรู้พร้อมใช้ นวัตกรรมและบทเรียน จากโครงการวิจัยและบริการวิชาการที่มีผลกระทบสูง ที่สามารถแก้ไขปัญหาสำคัญและเสริมพลัง (Empowerment) ของชุมชนและท้องถิ่นภาคเหนือและ Upper Asian โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์เชิงรุก ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพลังงาน อาหารและสุขภาพและการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้ง ล้านนาสร้างสรรค์ เพื่อให้บรรลุ “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)”

พร้อมกันนี้ หน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้พัฒนากระบวนการสนับสนุน นักวิชาการรับใช้สังคม ในการ “เตรียมเอกสารวิชาการรับใช้สังคม เพื่อขอกำหนดตำแหน่งทางวิชาการ” จากโครงการวิจัยและบริการวิชาการที่มีผลกระทบสูง ที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนและท้องถิ่นภาคเหนือและ Upper Asian ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งขณะนี้ มีนักวิชาการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้รับตำแหน่งผู้ช่วยศาสตราจารย์ด้วยผลงานวิชาการรับใช้สังคม แล้ว 2 คน มีว่าที่ ศาสตราจารย์อีก 2 คน และมีผู้อยู่ในกระบวนการเตรียมเอกสาร อีก 12 คน

ผลงานวิชาการรับใช้สังคม ของนักวิชาการรับใช้สังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รับการชื่นชมจากเครือข่ายวิชาการรับใช้สังคมทั้งระดับชาติและนานาชาติ จากการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในหลายการประชุมวิชาการ อาทิ International Conference ของ The National Co-ordinating Centre for Public Engagement (NCCPE) ในปี 2019 และ 2020, AsiaEngage 2020 และ APUCEN 2020 เป็นต้น ซึ่ง หน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคมให้ความสำคัญ เพราะเป็นการสร้าง Visibility และ Branding ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะมหาวิทยาลัยรับผิดชอบต่อสังคม

CMU SDGs
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยชั้นนำที่รับผิดชอบต่อสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

ฉบับนี้ มีอะไรบ้าง?

แบ่งกลุ่มมิติสังคม/ความเป็นอยู่ของผู้คน
(อ้างอิงจาก The 2030 Agenda for Sustainable Development)

- กาแฟสร้างป่าบนพื้นที่สูง 2
- ข้าวพอกินตลอดปี คือสุดยอดความต้องการของชาวไร่หมุนเวียน 4
- มั่นคง...พอเพียง...อิ่มท้อง 6

- อยู่ดี วิถีพอเพียง ..ที่บ้านแม่เกิบ 9
- ภาวะสุขภาพในกลุ่มชาวชาติพันธุ์ 11
- การลดการติดพยาธิในลำไส้ของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ 13
- ปั้น สร้าง รอยยิ้ม บนยอดดอย 15

- การเรียนรู้ภาษาไทยแก่นักเรียนบนพื้นที่สูง 18
- New Normal & Education School การจัดการแนะแนวยุคชีวิตวิถีใหม่ 20
- การเรียนรู้ในภาวะวิถีใหม่ของคุณครู ตชด. 22
- จากวิถีชุมชนแม่ตื่นอำเภออมก๋อย สู่บทเรียนภาษาอังกฤษแบบบูรณาการ 24

- วิถีรักษ์น้ำจากคนต้นน้ำ ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย 27

1 ขจัดความยากจน — สนับสนุนเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยสร้างความเข้มแข็ง ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2 ขจัดความหิวโหย — สนับสนุนองค์ความรู้ ด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร และส่งเสริมการทำเกษตรที่ยั่งยืน

3 การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี — สนับสนุนด้านการแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพ พร้อมให้คำปรึกษาแก่ประชาชน และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน ในทุกช่วงอายุ

4 การศึกษาที่มีคุณภาพ — สนับสนุนด้านการสอนภาษาไทย และภาษาอังกฤษให้สามารถอ่านออกเขียนได้ และเพิ่มโอกาสในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

6 น้ำสะอาดและสุขาภิบาล — สนับสนุนให้มีการปกป้องและฟื้นฟูระบบนิเวศป่าต้นน้ำ ให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้

บทบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยชั้นนำที่รับผิดชอบต่อสังคมและการพัฒนาที่ยั่งยืน

สำนักบริการวิชาการ มีนโยบายเกี่ยวกับการบริการวิชาการแก่ชุมชนและความรับผิดชอบต่อสังคม University Social Responsibility (USR) รวมถึงได้นำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เข้าไปผนวกกับการดำเนินงานปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการทำงานภายในคณะ/สำนัก/หน่วยงาน การบริการวิชาการ การเผยแพร่องค์ความรู้ให้แก่ประชาชน และการขยายผลโครงการต่าง ๆ ให้มีความยั่งยืน

วารสาร CMU USR ฉบับนี้ ได้รวบรวมบทความงานบริการวิชาการรับใช้สังคมที่มีผลกระทบสูงของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้ปัญหาของพื้นที่เป็นตัวกำหนดในการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-Based) ตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) ในการดำเนินงานการพัฒนาการศึกษา ยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง และเสริมสร้างศักยภาพให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 นี้ สำนักบริการวิชาการร่วมกับหน่วยสนับสนุนวิชาการรับใช้สังคม ศูนย์บริหารงานวิจัย เปิดโอกาสให้หน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยได้ดำเนินโครงการบริการวิชาการที่มีผลกระทบสูง ภายใต้ยุทธศาสตร์ตามพันธกิจ Service Excellence ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยจัดโครงการบริการวิชาการแก่สังคมต่าง ๆ บนพื้นที่สูง จำนวนทั้งสิ้น 12 โครงการ ซึ่งเป็นโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนสังคมและท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนด้วยการบูรณาการในลักษณะจิตอาสาจากคณะทำงานภายในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

บรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์เหรียญ หล่อวิมงคล

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกรัฐ บุญเชียง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จินตนา ยาโนละ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ ยิ้มแย้ม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ หาญวงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิเชียร สุนิธรรม
รองศาสตราจารย์วีระศักดิ์ รุ่งเรืองวงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี ณ น่าน
อาจารย์ ดร.กฤช ใจคุ้มเก่า
ดร.บานจิตร สายรอคำ
นายชวลิต กอสัมพันธ์
นายวราพงษ์ บุญมา
นางอรกานต์ ไชยยา
ดร.กฤษฎิ์ กาญจนกิตติ
นายรุจนยุคันต์ จิณณธรรม
นายณัฐพงศ์ คำกลม
นางสาวอุษา ยาสิทธิ์
นางสาวสิริรัตน์ ชนะญาติ
นายมนตรี วงค์ใหม่
นางสาวภัทรรัตน์ เวียงจันทร์

สนับสนุนเศรษฐกิจภายในชุมชน
โดยสร้างความเข้มแข็ง
ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สนับสนุนองค์ความรู้
ด้านการเกษตรทฤษฎีใหม่ให้เกิดความมั่นคง
ทางอาหาร และส่งเสริมการทำเกษตรที่ยั่งยืน

กาแฟสร้างป่าบนพื้นที่สูง

นายชวลิต กอสัมพันธ์ และนายวราพงษ์ บุญมา : ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมที่สูง คณะเกษตรศาสตร์

กาแฟสร้างป่าไม่ใช่แค่วาทกรรมหรูที่สร้างขึ้นเพื่อการโปรโมทสินค้าอนุรักษ์ แต่คือการสร้างพื้นที่สีเขียวขึ้นมาท่ามกลางพื้นที่โล่งแจ้งของระบบเกษตรแบบตัดฟันโค่นเผา ที่ป่าไม้ถูกตัดฟันและพื้นที่ถูกใช้ปลูกพืชล้มลุกเชิงเดี่ยวมานานนับ 10 ปี พื้นที่เหล่านี้จัดว่าเสื่อมสภาพ (Degraded land) และเป็นธรรมดาที่การถางแล้วเผาป่าเป็นเรื่องง่ายกว่าการสร้างป่าจากพื้นที่ว่างเปล่า คณะเกษตรศาสตร์ได้ดำเนินโครงการกาแฟสร้างป่ามาอย่างต่อเนื่อง จนสามารถสร้างต้นแบบระบบเกษตรอนุรักษ์ให้แก่เกษตรกรรุ่นใหม่จนประสบความสำเร็จในการทำให้เป็นแปลงตัวอย่างได้

แปลงของนายปฐพี ทองภูศีรีไพร

"เคยปลูกทุกอย่างที่คิดว่าจะขายได้ ตั้งแต่กะหล่ำปลี มันฝรั่ง ถั่ว พริก ตอนนี้ในแปลงปลูกพืชยืนต้น 3 ชนิด คือกล้วยน้ำว้า อะโวคาโด และกาแฟอราบิก้า" จากบ้านป่ากล้วย หมู่ 9 ตำบลแม่ศึก ได้เข้าร่วมงานบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ฤดูเก็บเกี่ยว 2563 ที่ผ่านมา อะโวคาโดของเขาเริ่มเก็บเกี่ยวและจำหน่ายได้ในตลาดอินทรีย์ กิโลกรัมละ 130 บาท กาแฟกะลาแห้งกิโลกรัมละ 150 บาท กล้วยน้ำว้าจำหน่ายหน่อให้โครงการพัฒนาในพื้นที่เป็นหลัก นอกจากเข้าร่วมโครงการเปลี่ยนพื้นที่โล่งแจ้งมาเป็นสวนเกษตรแบบผสมผสานแล้ว

เขายังมีส่วนสำคัญในการผลิตกล้ากาแฟอราบิก้าในโครงการในส่วนของคณะเกษตรศาสตร์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 โดยสามารถทำกำไรหลักแสนบาท ปี 2563 เขาเริ่มขยายพันธุ์กล้าอะโวคาโดแบบเปลี่ยนยอดในถุงเพาะชำเพื่อจำหน่าย และแปลงของเขาเริ่มเป็นที่ดูงานและฝึกปฏิบัติงานของคนในชุมชน เกษตรกรรายอื่นและนักเรียนในหมู่บ้าน

บรรทัย แซ่เห่อ "ปีนี้ผมเพาะกล้าอะโวคาโดไว้ปลูกเองประมาณ 200 ต้น กล้วยของผมก็ปลูกแบบคนม้งนะครับ ขุดมาทั้งต้นให้มีใบติดและปลูกลงดินทันที การปลูกแบบนี้กล้วยจะโตเร็ว" จากบ้านปางอุ๋ง หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ศึก เริ่มปลูกไม้ผลยืนต้นร่วมกับกล้วยน้ำว้ามาตั้งแต่ปี 2560 จากความสำเร็จที่ผ่านมา ทำให้บรรทัยตัดสินใจใช้พื้นที่ของตนเองทั้งหมดทำเป็นแปลงเกษตรแบบผสมผสาน ในระหว่างที่กล้วย อะโวคาโด และกาแฟ ยังไม่ให้ผลผลิต เขาสามารถปลูกพืชล้มลุกอายุสั้นในแปลง หลังลดการใช้ยาฆ่าแมลง เขาก็สามารถเลี้ยงผึ้งโพรงในแปลงได้

สมภพ แซ่ย่าง "แปลงของผมอยู่ตรงทางผ่านไปอีกหมู่บ้านหนึ่ง ตอนแรก ๆ หลายคนทักว่าเอากล้วยไปปลูกทำให้เสียไร่ ปีนี้กล้วยแพงผมตัดกล้วยไปขายหลายลำรถแล้ว" จากบ้านปางอุ๋ง หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ศึก เริ่มปลูกไม้ผลยืนต้นร่วมกับกล้วยน้ำว้ามาตั้งแต่ปี 2560 และในปี 2563 นี้เริ่มเห็นจุดสีเขียวเกิดในแผนที่ Google map

สมชาติ พนามี "อาจารย์ครับปีหน้าผมจะล้อมรั้วเพิ่มให้ถึงห้วยเลย และจะขายหน่อกล้วยกับยอดอะโวคาโดให้ชาวบ้าน" จากบ้านอมแพม หมู่ที่ 4 ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มงานแปลงของเขาด้วยการล้อมรั้วหลังบ้าน ซึ่งเป็นที่รกร้างและค่อนข้างลาดชัน เกษตรกรที่นี่ต้องล้อมรั้วสวนของตัวเอง เพราะชุมชนเลี้ยงวัวแบบปล่อย เริ่มจากปลูกกล้วยน้ำว้า อะโวคาโด และกาแฟในเดือนพฤษภาคม 2562 แม้จะเป็นพื้นที่ขนาดเล็กแบบสวนหลังบ้าน แต่ก็ให้คุณค่าต่อชุมชนที่ยิ่งใหญ่ ที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดกับเกษตรกรรายอื่น

เกษตรกรสี่รายนี้เป็นเพียงตัวอย่างจากเกษตรกรจำนวนหนึ่ง ที่ประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนพื้นที่โล่งแจ้งของแปลงเกษตรแบบตัดฟันโค่นเผากลับไปเป็นป่ากล้วยน้ำว้า ไม้ผลและกาแฟ ในภาพรวมของทั้งพื้นที่ขอเพียงเกษตรกรแต่ละรายใช้พื้นที่ของตนเองร้อยละ 10 ทำแปลงที่ไม่ถางไม่เผาในรอบปี จะเกิดพื้นที่สีเขียวขึ้นแม้ระยะแรกจะเป็นแค่จุดเล็ก ๆ ในแผนที่ แต่ระยะยาวจุดสีเขียวเหล่านี้จะขยายตัวออกไปโดยรอบ แบบเดียวกับเกมโดมิโนที่เคยทำลายป่าไม้ในระบบไร่หมุนเวียนของพื้นที่เหล่านี้ไป

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

ความยั่งยืนและผลกระทบที่ชัดเจนคือ เกษตรกรตัวแทนเหล่านี้เป็นเกษตรกรรุ่นใหม่ พวกเขาเติบโตมากับยุคเทคโนโลยีผสมผสานกับยุคเก่า มีการเพาะขยายพันธุ์พืชไว้ปลูกเอง เมื่อโครงการกำลังจะสิ้นสุดลงมีเกษตรกรนอกโครงการที่อยู่รอบข้างเริ่มเปลี่ยนพื้นที่ของตนเองตามกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนี้จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน ซึ่งจะตอบโจทย์เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หัวข้อขจัดความยากจน ขจัดความอดอยาก สร้างความมั่นคงทางอาหาร ส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคน และความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้าวพอกินตลอดปี คือสุดยอดความต้องการของชาวไร่หมุนเวียน

นายชวลิต กอสัมพันธ์ และนายวราพงษ์ บุญมา : ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมที่สูง คณะเกษตรศาสตร์

ปัญหาบริบทของพื้นที่

ไร่หมุนเวียน เป็นการถางป่าแล้วเผาเพื่อเพาะปลูกในรอบ 1 ปี ทิ้งแปลงให้ป่าเหล่า (ไร่เหล่า) ฟื้นตัว 10 - 15 ปี และกลับมาใช้พื้นที่เดิมอีก ทำซ้ำ ๆ ทำให้ระบบเกิดความสมดุลแบบยั่งยืน แต่ในปัจจุบันจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้ขนาดและจำนวนแปลงไร่เหล่าของชุมชนลดลง ทำให้ระยะฟื้นฟูของป่าสั้นลง บางพื้นที่อาจต้องตัดฟันทุก 4 - 5 ปี ในขณะที่บางพื้นที่ไม่สามารถหมุนเวียนได้ เนื่องจากไร่หมุนเวียนที่ปลูกข้าวเป็นหลักถูกแทนที่ด้วยพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ที่มีการใช้พื้นที่ทุกปี

ถางแล้วเผา (Slash and Burn) เกษตรกรรมแบบโค่นป่าอาจทำได้ในระยะสั้น ๆ เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นก็ต้องมีการตัดไม้มากขึ้น เพื่อนำไม้ไปใช้ประโยชน์ การใช้ที่ดินเพื่อเพาะปลูกก็อาจเข้มข้นขึ้น ระยะเวลาทิ้งพื้นดินให้ว่างก็อาจน้อยลง ป่าก็จะไม่มีเวลาฟื้นตัว

ข้าวไม่พอกินตลอดปี เกิดจากระยะเวลาฟื้นฟูสั้นลง ทำให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินไม่พร้อมใช้ปลูกข้าวรอบใหม่ แต่เกษตรกรไม่มีทางเลือก ต้องถางแล้วเผาในแปลงไร่เหล่าอายุน้อย ทำให้ผลผลิตข้าวต่อไร่ได้น้อยลง ข้าวจึงไม่พอบริโภคตลอดปี เกษตรกรต้องไปทำงานนอกพื้นที่ เพื่อใช้เงินซื้อข้าวมาบริโภคในระยะที่เหลือของปี

ระบบไม่ได้สมดุลแบบสมบูรณ์แต่ความหลากหลายของพันธุ์พืชยังคงอยู่ในชุมชน ระบบไร่หมุนเวียนเป็นระบบที่พบความหลากหลายของพืชในระบบมากที่สุดระบบหนึ่ง เคยมีรายงานว่าพบถึง 84 ชนิด ในแปลงเดียวกัน เกษตรกรยังคงรักษาความหลากหลายของพันธุ์พืชในระบบเอาไว้ได้ แม้ความหลากหลายของพืชจะลดลงและบางชนิดหายไป ซึ่งในพื้นที่ปฏิบัติงานของโครงการพบมากกว่า 50 ชนิด

แนวคิดการฟื้นฟูไร่เหล่าอย่างรวดเร็ว

คือ การนำกล้าไม้ป่าธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้าไปปลูกเสริมในบริเวณที่มีตอไม้ตามธรรมชาติน้อย หรือนำเอาเมล็ดพืชเบิกนำ (Pioneer species) ไปหว่านในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อเร่งการเกิดใหม่และฟื้นฟูของป่าเหล่า

คณะเกษตรศาสตร์ จึงเล็งเห็นปัญหาดังกล่าวในพื้นที่อำเภออมก๋อย และอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งเป็นพื้นที่การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area based) ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2563 จึงได้จัดกิจกรรมของโครงการกาแฟสร้างป่ารักษาป่าและการผลิตข้าวให้พอบริโภคตลอดปีที่อมก๋อยและแม่แจ่ม ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวในระบบไร่หมุนเวียนของบ้านอมแพม หมู่ที่ 4 ตำบลม่อนจอง อำเภออมก๋อย และบ้านแม่ราจี หมู่ที่ 9 ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม เกษตรกรทั้งสองหมู่บ้านยังไม่ประสบปัญหาระยะหมุนเวียน แต่พบว่ามีบางจุดในแปลงไร่ข้าวที่มีตอไม้ระยะห่าง ๆ และกล้าไม้เบิกนำมีน้อย จึงจัดหากล้าไม้ป่าพื้นเมือง เช่น ยมป่า มะมือ สะหลีนก เติม หว้า ตองเต้า เพื่อนำไปปลูกในพื้นที่ที่ไม่มีต้นไม้และกล้าไม้ พื้นที่ปลูกจำนวน 3 แปลง แปลงละ ประมาณ 5 ไร่ กล้าไม้ที่ปลูก 2,500 ต้น โดยประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นทั้งเกษตรกรและนักเรียนจำนวนมากกว่า 40 คน ซึ่งทางคณะเกษตรศาสตร์ได้นำแนวคิดวิธีปฏิบัติเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ไร่หมุนเวียน (ไร่เหล่า) โดยคาดหวังว่าในอนาคตเมื่อเกษตรประสบปัญหาเรื่องระยะเวลาฟื้นฟูที่สั้นทำให้ข้าวไม่พอบริโภค เกษตรกรจะสามารถลดระยะเวลาของไร่หมุนเวียนลง โดยการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินในระบบ ด้วยการปลูกไม้เบิกนำเสริม ไม้เบิกนำที่มีงานวิจัยรองรับว่าช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินได้ เช่น ตองเต้า ปอแฟน สะหลีนก เป็นต้น มีงานวิจัยรายงานว่าบริเวณที่มีไม้เบิกนำต่อพื้นที่มาก ผลผลิตข้าวที่ได้ต่อพื้นที่จะมากตาม พื้นที่ที่มีไม้เบิกนำขึ้นน้อย ผลผลิตข้าวก็ได้น้อย

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

เกษตรกรมีความตระหนักถึงการอนุรักษ์ระบบไร่หมุนเวียนที่พวกเขาทำอยู่ ซึ่งก็คือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และอนุรักษ์ความหลากหลายของระบบพันธุ์พืช ความหลากหลายของพันธุ์พืชในระบบนี้จะไม่สามารถยืนยงอยู่ได้ ถ้าไม่สามารถรักษาระบบและภูมิปัญญาของชุมชนในการจัดการพันธุ์พืชและการจัดการไร่เหล่าเอาไว้ได้ พืชพันธุ์พื้นเมืองเหล่านี้ไม่เคยถูกนำมาเก็บในธนาคารพันธุกรรม (Gene Bank)

"คนบนดอยไม่ใช่เป็นผู้ทำลายป่า แต่เป็นผู้รักษา ระบบนิเวศน์ในผืนป่า"

นายไพโรจน์ ไชยนาวงศ์ ตัวแทนเกษตรกร บ้านแม่จารี ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เข้าร่วมโครงการฯ ได้กล่าวความรู้สึกต่อโครงการว่า "มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ไม่เคยลืมเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งได้เข้ามาสนับสนุนเรื่องข้าวไร่ และการสร้างสวนแบบผสมผสาน ทำให้พวกเรารู้สึกดีใจและมีกำลังใจในการทำเกษตรแบบอนุรักษ์อย่างยั่งยืน แม้ในสายตาคนอื่นเขาอาจคิดว่าเราทำไร่เลื่อนลอย แต่ขอให้มีอาจารย์และนักวิชาการเข้าใจเรา และนำข้อมูลที่ถูกต้องของเราไปเผยแพร่สู่โลกภายนอก แค่นี้เราก็สุขใจและมีกำลังใจต่อสู้กับการทำมาหากิน"

ที่ตั้ง พิกัด 18.89399 องศาเหนือ และ 98.14042 องศาตะวันออก
ความสูงจากระดับน้ำทะเล 1,210 เมตร

มั่นคง...พอเพียง...อิ่มท้อง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ ยิ้มแย้ม : ศูนย์วิจัยและฝึกอบรมที่สูง คณะเกษตรศาสตร์

ชุมชนบ้านเลอะตอ บ้านบราโกร โรงเรียนบ้านแม่ตื่น และโรงเรียนห้วยหล่อดูก ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย ประชาชนและนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ เป็นชนเผ่าที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย หลายคนคงมีภาพจำหรือความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับคนกลุ่มนี้ว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเฉพาะเป็นของตนเอง แต่งกายด้วยเสื้อผ้าพื้นเมืองเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของตนเอง และอาศัยอยู่ตามพื้นที่สูง อีกทั้งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับ**ข้าว** (Oryza sativa L.) มาอย่างช้านาน ซึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวพันธุ์พื้นเมือง (ข้าวไร่) ของชนเผ่าปกาเกอะญอ จะมีลักษณะพิเศษ โดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะในด้านคุณค่าทางโภชนาการสูง เช่น มีธาตุเหล็ก ธาตุสังกะสี หรือมีสารต่อต้านอนุมูลอิสระ แต่มีข้อด้อย คือ ให้ผลผลิตต่ำ ซึ่งในระยะหลังเกษตรกรส่วนใหญ่หันไปปลูกข้าวพันธุ์สมัยใหม่ ที่มีการปรับปรุงพันธุ์เพื่อให้ได้ผลผลิตสูง เช่น ข้าวพันธุ์ กข แต่ยังเกิดปัญหา คือ ข้าวไม่สามารถปลูกในช่วงฤดูหนาว ซึ่งมีอากาศหนาวเย็น ทำให้เมล็ดลีบ ส่งผลให้ผลผลิตต่ำ และบางครั้งมีความอ่อนแอต่อโรคและแมลงศัตรู ดังนั้น คณะเกษตรศาสตร์ จึงได้ดำเนิน **โครงการความหลากหลายและการใช้ประโยชน์จากพันธุ์ข้าวเพื่อความมั่นคงของเกษตรกรบนพื้นที่สูง** โดยการให้ความรู้แก่เกษตรกร เช่น การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ รวมทั้งมีการทำแปลงสาธิตหรือแปลงเรียนรู้ โดยให้เกษตรกรและนักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดทำแปลงสาธิตหรือแปลงเรียนรู้ทุกขั้นตอน

ซึ่งมีวิธีการโดยมีการนำพันธุ์ข้าวที่มีลักษณะดี จากพื้นที่อื่น เข้ามาเพื่อปลูกทดสอบและเปรียบเทียบในพื้นที่ 7 สายพันธุ์ ได้แก่ ก่ำหอม มช. ปิ๊อิ๊ซู L2 CC4 CC5 ข้าวเหลือง ข้าวไก่ป่า และก่ำดอยสะเก็ด และใช้พันธุ์ข้าวในท้องถิ่นหนึ่งสายพันธุ์ คือ ข้าวก่ำอุบล เป็นตัวเปรียบเทียบ ซึ่งการคัดเลือกสายพันธุ์ข้าวยังคงต้องดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง วิธีการนำเอาพันธุ์ข้าวเหล่านั้นไปให้เกษตรกรปลูกทดสอบและคัดเลือกเป็นลักษณะการแก้ปัญหาเพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสม ที่ให้ผลผลิตสูง รวมทั้งมีลักษณะคุณค่าทางอาหารสูง ซึ่งในระยะเวลาต่อมาพันธุ์ข้าวอาจจะไม่เหมาะสม เนื่องจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงหรือโรค แมลงศัตรูข้าว มีการเปลี่ยนแปลง เกษตรกรก็จะสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมและการทำแปลงสาธิตหรือแปลงเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ในการคัดเลือกสายพันธุ์ข้าวใหม่ที่เหมาะสมได้ด้วยตนเอง นำไปสู่การมีสายพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมซึ่งจะทำให้ข้าวปริมาณเพียงพอต่อการบริโภคอย่างแท้จริง สมคำที่ว่า **มั่นคง...พอเพียง...อิ่มท้อง**

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้จัดทำแปลงสาธิต ณ โรงเรียนบ้านแม่ตื่น สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ทำให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการทดลองปฏิบัติ

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

ในด้านผลกระทบต่อสังคมที่ได้จากโครงการฯ ส่งผลให้เกษตรกรในพื้นที่มีโอกาสสร้างกระบวนการการเรียนรู้ปัญหา และแสวงหาแนวทางการแก้ไขด้วยตนเองร่วมกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย เช่น วิธีการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมที่จะใช้ปลูกในพื้นที่ของเกษตรกรเองเพื่อให้ได้ผลผลิตเพียงพอต่อการบริโภค รวมทั้งได้สายพันธุ์ข้าวที่มีคุณค่าทางอาหารเพิ่มขึ้น และส่งผลให้เกษตรกรมีการวางแผนการปลูกข้าวบนพื้นที่สูงอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มผลผลิตและเพิ่มคุณค่าทางอาหาร มีผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

“ดีใจที่มีโครงการแบบนี้เข้ามา ทำให้เกิดการเรียนรู้วิธีการปลูกข้าวตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โรงเรียนมีข้าวเพียงพอสำหรับเป็นอาหารกลางวันแก่ทุกคนในโรงเรียน”

สนับสนุนด้านการแพทย์
เพื่อตรวจสุขภาพ พร้อมให้คำปรึกษา
แก่ประชาชน และส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี
ของทุกคนในทุกช่วงอายุ

อยู่ดี วิถีพอเพียง ..ที่บ้านแม่เกิบ

ดร.บานจิตร สายรอคำ : สถาบันวิจัยสังคม

บ้านแม่เกิบ หมู่ที่ 15 ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เรียกชื่อหมู่บ้านตามลำห้วยที่ไหลหล่อเลี้ยงชุมชน ประชากรเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอหรือกะเหรี่ยงโปว์ ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมานานมากกว่า 100 ปี มีประชากร 180 คน จาก 51 หลังคาเรือน นับถือศาสนาพุทธและผี ลักษณะที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนแวดล้อมไปด้วยภูเขาสูงชัน การสร้างบ้านเรือนส่วนใหญ่จึงซ่อนตัวตามไหล่เขากระจุกตัวเป็นหย่อม ๆ

วิถีชีวิตของผู้คนมีความสัมพันธ์กับป่ามายาวนาน ตลอดวงจรชีวิตนับตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตมีความผูกพัน พึ่งพา ใช้ประโยชน์จากป่าในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม รวมถึงด้านประเพณีพิธีกรรม ในมโนทัศน์ของชาวบ้าน มีความเชื่อ ความยำเกรงอำนาจเหนือธรรมชาติที่สะท้อนผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา ผีขุนน้ำ ผีไร่ เพื่อเป็นการตอกย้ำสร้างบรรทัดฐานทางศีลธรรมให้อยู่ร่วมกันในกรอบของความพอดี

ในชุมชนมีระบบการผลิตแบบยังชีพโดยการปลูกข้าวไร่และพืชอาหารหลากหลายชนิดในไร่หมุนเวียน รวมทั้งการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู วัว เพื่อบริโภคและขาย นอกจากนี้ ยังมีรายได้จากการขายพริกกะเหรี่ยง ใบพลู และรับจ้างทั่วไป เป็นต้น

สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเอามือเอาแรงในการทำไร่หมุนเวียนทุกขั้นตอนซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านเป็นอย่างดี เพราะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

ลักษณะที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนแวดล้อมไปด้วยภูเขาสูงชัน อยู่ห่างจากอำเภออมก๋อยประมาณ 72 กิโลเมตร การคมนาคมเข้าถึงลำบากเส้นทางเข้าหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังและถนนคอนกรีตเป็นช่วง ๆ การเดินทางเข้าพื้นที่ในรอบ 1 ปี จะสะดวกในช่วงเดือน ตุลาคม - เมษายน ส่วนในช่วงฤดูฝน พฤษภาคม - กันยายน ต้องใช้รถขับเคลื่อนสี่ล้อ และบางช่วงถนนต้องใช้โซ่พันล้อป้องกันการลื่นไถล

ด้วยสภาพการเข้าถึงหมู่บ้านมีความลำบาก อยู่ห่างไกลจากชุมชนอื่น มีประชากรไม่หนาแน่น ทำให้การจัดบริการพื้นฐานของรัฐไม่ทั่วถึงและมีต้นทุนสูงกว่าปกติ หรืออาจจะด้วยมายาคติอื่นส่งผลทำให้

ชุมชนในพื้นที่ห่างไกลเข้าถึงโอกาสการพัฒนาและได้รับบริการพื้นฐานเป็นไปอย่างเชื่องช้า เมื่อเวลาผ่านไปสถานการณ์ปัญหามีพัฒนาการใหม่ ๆ ไม่หยุดนิ่ง ขณะที่ปัญหาเดิมยังไม่ได้รับการคลี่คลายและยิ่งมีความซับซ้อนหยั่งรากลึกเชื่อมโยงกับปัญหาในประเด็นใหม่ ๆ อย่างมีพลวัต

อย่างไรก็ตาม ในอีกมุมมองหนึ่ง พบว่า หากพิจารณาเชิงลึกเข้าไปในพื้นที่จะพบ "ทุนเดิม" หลายด้าน มีทรัพยากรธรรมชาติทั้ง ป่า ดิน น้ำ ที่ยังคงอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายของพืชท้องถิ่น พืชสมุนไพร ชาวบ้านมีองค์ความรู้ภูมิปัญญาการพึ่งพาตนเองมิติต่าง ๆ มีพี่เลี้ยง ผู้นำชุมชน ที่สามารถสานพลังให้เกิดการถักทอการทำงานร่วมกันในพื้นที่

ศูนย์วิจัยปัญหาสังคมฯ สถาบันวิจัยสังคม ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในงานพัฒนาชุมชนบ้านแม่เกิบ ตั้งแต่ปี 2561 ร่วมกับเครือข่ายจิตอาสากลุ่มจำปีเหล็กเพื่อเด็กดอย มูลนิธิวิจัยเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต่างมีเจตนาเดียวกัน คืออยากเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ดีเกิดขึ้นในชุมชน

ในปี 2563 ได้รับโจทย์จากชุมชนในประเด็น : การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนและผู้ปกครองให้มีทักษะ ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการพึ่งพาตนเองและการพัฒนาอาชีพทางเลือกบนฐานทรัพยากรชุมชนที่เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทีมงานได้ขับเคลื่อนกระบวนการทำงานด้วยข้อมูล ความรู้ ค้นหา "ศักยภาพ" และ "ของดี" ในชุมชนเพื่อเป็นข้อมูลในการต่อยอดและออกแบบกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าถึงได้ง่าย พร้อมทั้งนำองค์ความรู้ผลผลิตจากงานวิจัยด้านภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากป่ามาปรับประยุกต์ขยายผลสู่การใช้ประโยชน์ในชุมชน นำพืชท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์มาต่อยอดพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อใช้ในครัวเรือน ร่วมกับการประสานความร่วมมือนำพลังศักยภาพที่เป็นจุดแข็งของเครือข่ายที่มี "ใจ" ร่วมทำงาน ในรูปแบบการบริการวิชาการรับใช้สังคม ประยุกต์ใช้นวัตกรรม หมายรวมถึง การนำองค์ความรู้ เทคโนโลยีพร้อมใช้และการจัดการที่เชื่อมโยงกับฐานทุนเดิม ออกแบบให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การมัดย้อมผ้าด้วยสีจากธรรมชาติ การแปรรูปน้ำพริกจากผักอีหลืน การทำสบู่ แชมพู ยาหม่อง น้ำมันนวดสมุนไพร ขี้ผึ้งทาปาก เค้กกล้วยน้ำว้า ส่งเสริมการเลี้ยงไก่ไข่เป็นแหล่งอาหารโปรตีนแก่เด็กนักเรียน และการติดตั้งระบบส่องสว่างโซลาร์เซลล์ DC 12 V. ให้กับชาวบ้านได้ใช้ในชีวิตประจำวัน มีโอกาสรับบริการที่มีคุณภาพ สามารถเข้าถึงทักษะความรู้เพื่อการพึ่งพาตนเอง เป็นภูมิคุ้มกันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี ช่วยตอบโจทย์การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดี มีวิถีความพอเพียงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

การนำองค์ความรู้จากผลงานวิจัยปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนบนพื้นที่สูง เด็กนักเรียนและผู้ปกครอง มีทักษะ ความรู้ การทำผลิตภัณฑ์เพื่อการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ลดรายจ่าย เกิดการสร้างรายได้ระหว่างเรียน เด็กนักเรียนมีแหล่งอาหารโปรตีนบริโภค ชาวบ้านได้รับการติดตั้งระบบส่องสว่างในครัวเรือน เกิดการก่อตัวของเครือข่ายจิตอาสาเข้ามาช่วยเหลือ ต่อยอดการทำงานในพื้นที่ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของหน่วยงานในพื้นที่ได้แบ่งปันข้อมูลและมีแผนทำงานร่วมกันให้เกิดความต่อเนื่องระยะยาว

ภาวะสุขภาพในกลุ่มชาวชาติพันธุ์

อาจารย์ ดร. กฤช ใจคุ้มเก่า : คณะเทคนิคการแพทย์

ประเทศไทยมีประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย มีประชากรชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง จำนวน 1,148,189 คน จากการคาดประมาณประชากรมีวัยกลางคน - วัยผู้สูงอายุ จำนวน 117,082 คน คิดเป็นร้อยละ 10.20 ของประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด (ศูนย์อนามัยกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ และแรงงานข้ามชาติ, 2562) ในด้านข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ศูนย์อนามัยกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ และแรงงานข้ามชาติ (2562) ได้ทำการสำรวจข้อมูลภาวะสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เมื่อเจ็บป่วยจะดูแลรักษาอาการป่วยด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 83.30 เนื่องจากมีถิ่นฐานตั้งอยู่บนพื้นที่สูงและห่างไกลจากตัวอำเภอมาก ส่งผลให้การเดินทางเข้ารับบริการทางด้านสาธารณสุขได้ค่อนข้างยากลำบาก ดังนั้นเพื่อเป็นการขยายและเพิ่มโอกาสการเข้าถึงการรับบริการด้านสุขภาพของประชากรในพื้นที่สูง คณะเทคนิคการแพทย์ จึงคัดเลือกพื้นที่บริการวิชาการรับใช้สังคม โดยใช้เกณฑ์ประชาชนที่เข้าถึงการรักษาด้านสุขภาพน้อยที่สุด จำนวน 2 ตำบล ได้แก่ **ตำบลแม่ตื่น และตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อดำเนินโครงการสำรวจและสร้างฐานข้อมูลสุขภาพของประชากร : สุขภาวะทรวงอก กระดูกพรุน และสมรรถภาพของหลอดเลือดแดง”** โดยประเมินความเสี่ยง 3 อย่าง ดังนี้

1) การถ่ายภาพรังสีทรวงอกจำนวนผู้เข้ารับบริการทั้งหมด 429 ราย

พื้นที่	ภาวะทรวงอกปกติ (ร้อยละ)	ภาวะทรวงอกผิดปกติ (ร้อยละ)	รวม (ร้อยละ)	ภาวะความผิดปกติที่พบ
ตำบลแม่ตื่น	92.39	7.61	100.00	พบก้อนบริเวณลำคอ ไส้เลื่อนกระบังลม นิ่วในไต และการดึงรั้งของหลอดลมซึ่งอาจเกิดได้จากการที่ปอดมีการติดเชื้อหรืออักเสบที่เรื้อรัง
ตำบลนาเกียน	89.58	10.42	100.00	

2) การประเมินความเสี่ยงภาวะกระดูกพรุนหรือกระดูกบางด้วยเครื่องตรวจความหนาแน่นมวลกระดูก

พื้นที่	ภาวะปกติ (ราย)	ภาวะกระดูกบาง (ราย)	ภาวะกระดูกบาง (ราย)	ความเสี่ยงต่อการเกิดโรคที่เกี่ยวข้องกับกระดูก (ร้อยละ)	รวม (ราย)
ตำบลแม่ตื่น	37	39	29	67.61	105
ตำบลนาเกียน	23	27	21	64.76	71

3) การประเมินความเสี่ยงภาวะหลอดเลือดด้วยเครื่องเครื่องวัดสมรรถภาพหลอดเลือดแดง

พื้นที่	ภาวะของหลอดเลือดปกติ (ราย)	ภาวะของหลอดเลือดเริ่มแข็งตัว (ราย)	ภาวะการอุดตันหลอดเลือดแดง (ราย)	รวม (ราย)
ตำบลแม่ตื่น	27	63	4	94
ตำบลนาเกียน	15	17	2	34

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

จากผลห้องปฏิบัติการสู่การคืนข้อมูลแก่ชุมชนทำให้ประชาชนได้ทราบภาวะความเสี่ยงและวิธีป้องกันจากความเสี่ยงด้านสุขภาพของตนเอง ในครั้งนี้ คณะเทคนิคการแพทย์ ได้นำนักศึกษาร่วมจัดกิจกรรมเสริมให้แก่ผู้รับบริการโดยสอนวิธีการตรวจหาความผิดปกติของเต้านมด้วยตนเองในเพศหญิง ให้ความรู้เรื่องฝุ่น PM 2.5 รวมถึงให้คำแนะนำในการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องทางสุขภาพให้แก่ผู้รับบริการ เพื่อเป็นการป้องกันหรือชะลอการพัฒนาการของความผิดปกติที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต โดยเฉพาะโรคที่เกี่ยวข้องกับทรวงอก ความหนาแน่นของกระดูก และความแข็งแรงของหลอดเลือดของผู้รับบริการในพื้นที่ นำมาสู่การลดผลกระทบต่อสังคมด้านเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ได้ลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ด้านสังคม ได้ลดความเสี่ยงต่อการเกิดโรคและช่วยให้ประชาชนมีการปรับตัวนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการดูแลสุขภาพตัวเอง ตลอดจนการวางแผนและนโยบายของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและต่อเนื่องต่อไป

การลดการติดพยาธิในลำไส้

ของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จินตนา ยาโนละ : คณะเทคนิคการแพทย์

โรคพยาธิในลำไส้เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอในอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ คณะทำงานของคณะเทคนิคการแพทย์ ได้ดำเนินโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาการติดพยาธิในลำไส้ของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ ในอำเภออมก๋อย ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานด้านสาธารณสุข เริ่มตั้งแต่ปี 2556 การสำรวจในปีแรก พบว่านักเรียนมีความชุกของการติดพยาธิในลำไส้สูงถึงร้อยละ 60 และเป็นพยาธิในลำไส้ที่ก่อโรคถึงร้อยละ 20 จากนั้นคณะทำงานฯ ร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ ได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาการติดพยาธิในลำไส้ของนักเรียน และตรวจติดตามอย่างต่อเนื่อง (พ.ศ. 2557 - 2561) ความชุกของการติดพยาธิในลำไส้ลดลงจากการตรวจครั้งแรกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) เป็นร้อยละ 30 ในการตรวจติดตามครั้งที่ 1 และเป็นร้อยละ 18 ในการตรวจติดตามครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดพยาธิที่ก่อโรค พบเหลือเพียงร้อยละ 1.6 ในการตรวจติดตามครั้งที่ 1 และไม่พบการติดพยาธิก่อโรคเลยในการตรวจติดตามครั้งที่ 2 อย่างไรก็ตาม พบปัญหาการติดพยาธิซ้ำของนักเรียนจากบุคคลในครอบครัวหรือชุมชน จึงนำมาสู่โครงการฯ ในปี 2562

ได้มีการส่งเสริมสุขภาพและลดการติดพยาธิในลำไส้ของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอจากบ้านยางเปา และโรงเรียนบ้านยางเปา ตำบลอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 430 คน ดำเนินกิจกรรมโดยใช้โมเดลส่งเสริมสุขภาพที่สร้างขึ้น ซึ่งแบ่งเป็น 3 กิจกรรมหลัก คือ

1. Pre-Intervention Activity เป็นการประเมินพฤติกรรมส่วนบุคคลก่อนเข้าร่วมกิจกรรม โดยการประเมิน Knowledge Attitude Practice (KAP) และการตรวจอุจจาระหาพยาธิในลำไส้ การประเมินปัจจัยสิ่งแวดล้อมและบริบทของพื้นที่

2. Intervention Activity เป็นการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้ ทัศคติ และการปฏิบัติตนที่ถูกต้องในการป้องกันการติดพยาธิ สุขอนามัยขั้นพื้นฐานแก่ชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอโดยรูปแบบแตกต่างตามช่วงวัย การฝึกอบรมแกนนำด้านสุขภาพและการสร้างทีมเครือข่ายด้านการกำจัดพยาธิในลำไส้ และ

3. Post - Intervention Activity เป็นตรวจการประเมินพฤติกรรมส่วนบุคคลภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม โดยการประเมิน KAP และการตรวจอุจจาระหาพยาธิในลำไส้ การตรวจติดตามภายหลังเข้าร่วมโครงการฯ ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงกลุ่มนี้ มีผลคะแนนความรู้ ทัศคติ และการปฏิบัติตนในการป้องกันการติดพยาธิในลำไส้ (KAP) ที่เพิ่มขึ้น และมีอัตราการติดพยาธิในลำไส้ที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสามารถบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพและความสำเร็จของการจัดกิจกรรมโมเดลส่งเสริมสุขภาพให้แก่ชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอกลุ่มดังกล่าว และสามารถนำรูปแบบโมเดลนี้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ชุมชนของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญออื่นๆ ที่มีบริบทในการใช้ชีวิตที่คล้ายคลึงกัน เพื่อลดปัญหาการติดพยาธิในลำไส้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ชาวเขาต่อไป จึงนำไปสู่โครงการฯ ในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งได้นำโมเดลส่งเสริมสุขภาพดังกล่าวไปปรับใช้เพื่อลดอัตราการติดพยาธิของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอในพื้นที่บ้านอูตูมและโรงเรียนบ้านอูตูม ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จำนวน 391 คน เป็นชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอวัยผู้ใหญ่ จำนวน 149 คน และวัยเด็ก จำนวน 242 คน การตรวจติดตามภายหลังเข้าร่วมโครงการฯ จะดำเนินการต่อไปในโครงการการลดการติดพยาธิในลำไส้ของชนชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2564

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

1. ความรู้ ทัศคติ และการปฏิบัติตนในการป้องกันการติดพยาธิในลำไส้ ของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ ในปี 2562 มีคะแนนรวมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) จาก 50.93 คะแนน เป็น 54.49 คะแนน

2. การติดพยาธิในลำไส้ของชาวเขาเผ่าปกาเกอะญอ ในปี 2562 มีอัตราการติดพยาธิในลำไส้ลดลง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) จากร้อยละ 36.0 ลดลงเหลือร้อยละ 23.1 และพยาธิที่ก่อโรคลดลงจากร้อยละ 9.40 เหลือเพียงร้อยละ 2.40

ปัน สร้าง รอยยิ้ม บนยอดดอย

CMU SDGs

3 การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี

ดร.กฤษฎิ์ กาญจนกิตติ และนายณัฐพงศ์ คำกลม : สำนักบริการวิชาการ

เมื่อวันที่ 9 – 10 มกราคม 2563 คณะจิตอาสาของสำนักบริการวิชาการ และนักศึกษาฝึกงาน ได้เดินทางไปจัดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและทักษะอาชีพจากวัสดุในท้องถิ่นแก่ผู้ปกครองและนักเรียนบนพื้นที่สูง ณ โรงเรียนบ้านขุนตื่น หมู่ที่ 4 บ้านขุนตื่น ตำบลสบโขง อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ การเดินทางไปยังโรงเรียนบ้านขุนตื่นครั้งนี้ ตลอดระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร จากตัวอำเภออมก๋อย เป็นทางคดเคี้ยวสูงชัน ทางบางช่วงชำรุดและขรุขระอยู่บ้าง คณะจิตอาสาได้เห็นนักเรียนตัวเล็ก ๆ มายืนเรียงแถวต้อนรับด้วยความยิ้มแย้ม โดยคาดเดาได้ว่ามาถึงโรงเรียนบ้านขุนตื่นแล้ว

โรงเรียนบ้านขุนตื่นเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีนักเรียนจำนวน 90 คน นักเรียนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านขุนตื่น หมู่บ้านห้วยหมี หมู่บ้านยองแหละ หมู่บ้านรังบี้ และหมู่บ้านพะอัน นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนพักนอนอยู่ที่โรงเรียนเนื่องจากหมู่บ้านอยู่ไกล

กิจกรรมในช่วงเย็น คณะจิตอาสาและน้องๆ ได้ร่วมกันเตรียมอุปกรณ์ เช่น สีย้อมวัสดุทางธรรมชาติ การแช่ผ้าสำหรับย้อม เพื่อทำกิจกรรมในวันรุ่งขึ้น

เช้าวันรุ่งขึ้นที่ตื่นขึ้นมาพร้อมกับเสียงนกร้อง เสียงไก่ขันในยามเช้า คณะจิตอาสาได้จัดกิจกรรมให้แก่น้อง ๆ แบ่งเป็นสองฐาน ได้แก่

1. ฐานกิจกรรมการทำสบู่สมุนไพรจากขมิ้นชัน เนื่องจากในชุมชนมีจำนวนมาก พร้อมส่งเสริมด้านสุขภาวะอนามัย เช่น การล้างมือ การดูแลสุขภาพแก่ผู้ปกครองและนักเรียนในชุมชน

2. ฐานกิจกรรมการทำผ้ามัดย้อมด้วยสีธรรมชาติจากใบเสาวรส เนื่องจากในพื้นที่ได้ปลูกเสาวรสเพื่อจำหน่ายแก่โครงการหลวง

ทั้งสองกิจกรรม สำนักบริการวิชาการ ได้ยึดถือหลักการทำงานโดยใช้แนวคิดการนำองค์ความรู้และกระบวนการทำงาน สนับสนุนกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่ชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองอย่างสร้างสรรค์ได้ โดยเน้นให้ผู้เข้าร่วมโครงการเกิดการเรียนรู้ และตระหนักถึงคุณค่าของการทำผลิตภัณฑ์ใช้เอง ซึ่งวิธีการดังกล่าวได้สอดแทรกกระบวนการทำงานตามหลักศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตามความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม สามารถเกิดรายได้เสริมในชุมชน

ในช่วงบ่าย เป็นกิจกรรมสันทนาการ มีการแสดงความสามารถของเด็กนักเรียน เล่นเกมให้นักเรียนได้ร่วมสนุกสนานเพื่อรับของรางวัลเนื่องจากเป็นวันเด็กแห่งชาติ ในช่วงท้ายเป็นการมอบเครื่องนุ่งห่มกันหนาว ของใช้ และอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่นักเรียนและชาวบ้านที่เข้ามาร่วมโครงการฯ กิจกรรมนี้สร้างรอยยิ้ม ความสุข และการดำเนินชีวิต นี่เป็นเพียงเรื่องราวเพียงเล็กน้อย ทั้งผู้ให้และผู้รับต่างสร้างรอยยิ้มและความประทับใจต่อกัน

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

โครงการนี้ก่อให้เกิดความเข้าใจ พร้อมทั้งตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเองเพื่อแนวทางการพัฒนาต่อไปในอนาคต

4 การศึกษาที่มีคุณภาพ

สนับสนุนด้านการสอนภาษาไทย
และภาษาอังกฤษให้สามารถ
อ่านออกเขียนได้ และเพิ่มโอกาส
ในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

การส่งเสริม การเรียนรู้ภาษาไทย แก่นักเรียนบนพื้นที่สูง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุไรวรรณ หาญวงค์ และคณะ: คณะศึกษาศาสตร์

ในโอกาสที่คณะศึกษาศาสตร์ได้ดำเนินโครงการส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยแก่นักเรียนและชุมชนบนพื้นที่สูง ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพื้นที่อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 มีโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการได้แก่ โรงเรียนบ้านยางเปา โรงเรียนบ้านอูตูม โรงเรียนบ้านผีปานเหนือ โรงเรียนบ้านแม่โขง และโรงเรียนบ้านนาเกียน

การปฏิบัติงานในครั้งนี้ คณะศึกษาศาสตร์ได้ประชุมวางแผนร่วมกับผู้บริหารและคณะครูจากโรงเรียนทั้ง 5 แห่ง เพื่อสร้างความเข้าใจและแนวทางในการพัฒนาศักยภาพครูด้านการจัดการเรียนรู้ การสร้างสื่อนวัตกรรมการสอนของโรงเรียน ด้วยการเชื่อมโยงอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ด้านอาชีพ ภูมิปัญญา และทรัพยากรชุมชน มาจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ได้เป้าหมายตามโครงการ

การดำเนินการจัดกิจกรรมสำหรับโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการ จำแนกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือการจัดกิจกรรมผลิตสื่อการสอนสำหรับครู จากอาจารย์และนักศึกษาสาขาวิชาศิลปศึกษา โดยการบูรณาการภาษาไทย ศิลปะ และชุมชน ผ่านกิจกรรมดังนี้ กิจกรรมประติมากรรมกระดาษ Popup กิจกรรมการขยายสัดส่วนรูป กิจกรรมภาพพิมพ์แกะยางลบ กิจกรรมต่อเติมตัวอักษรหรือตัวเลขเป็นรูปภาพ และประเภทที่สองเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะภาษาไทยสำหรับนักเรียนโรงเรียนบ้านอูตูม โดยนักศึกษาสาขาวิชาประถมศึกษา สาขาวิชาภาษาไทยสาขาวิชาศิลปศึกษา

และสาขาวิชาพลศึกษา ประกอบด้วยการเรียนรู้คำศัพท์ ประโยค ข้อความและเรื่องราวเพื่อการสื่อสาร ผ่านการนำอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ที่สะท้อนถึงความเป็นชาติพันธุ์มาจัดการเรียนรู้ โดยมีคณาจารย์ในโครงการให้คำปรึกษาชี้แนะ ทั้งนี้ กิจกรรมที่จัดสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 ได้แก่ กิจกรรม นิทานพาเพลิน รถไฟหรรษา และจ่ายตลาดแสนสนุก สำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ได้แก่ กิจกรรม ปิดตาล้วงหม้อ และรถส่งผัก สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 ได้แก่กิจกรรม พูดให้ฟังชัด ๆ หน่อย ฟังสิ ฟังสิฟัง และบันไดงูอ่านเขียน

การประเมินผลโครงการนิเทศติดตามผลการสอนของครูที่สะท้อนถึงความสามารถในการเชื่อมโยงท้องถิ่นโดยนำอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ด้านอาชีพ ภูมิปัญญา และทรัพยากรชุมชน มาจัดการเรียนรู้ได้แก่ ครูโรงเรียนบ้านอูตูมจัดการสอนเสริมภาษาไทย โดยการบูรณาการกับวิชาอื่น ๆ จัดกิจกรรมพี่สอนน้อง และกิจกรรมร้องเพลง ก - ฮ

ครูโรงเรียนบ้านแม่โขง ผลิตสื่อการสอนภาษาไทยเพื่อพัฒนาทักษะการฟังการพูด การอ่าน การเขียน ที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนทุกระดับชั้น ได้แก่ นิทานอีสป นิทานคุณธรรม กิจกรรมบทบาทสมมติ บูรณาการการสอนทักษะการอ่าน การฟังภาษาไทยร่วมกับวิชาอื่น ๆ และจัดกิจกรรมการร้องเพลงคาราโอเกะ

ครูโรงเรียนบ้านยางเปาจัดกิจกรรมการสอนภาษาไทยควบคู่อาชีพ ผลิตสื่อการสอนโดยการบูรณาการกับอาชีพตามนวัตวิถีชุมชน

ครูโรงเรียนบ้านผีปานเหนือ จัดกิจกรรมสอนเสริมภาษาไทยสำหรับนักเรียนทุกระดับชั้น ได้แก่ การคัดลายมือ การเขียนเรียงความ กิจกรรมรักการอ่าน สมุดบันทึกรักการอ่าน และกิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน

ครูโรงเรียนบ้านนาเกียน ประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน ได้แก่ กิจกรรมสันทนาการ การเล่าเรื่อง บทบาทสมมติ และการผลิตสื่อการสอนร่วมกัน

โดยครูจากโรงเรียนทุกแห่งมีการวัดและประเมินผลจากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างการทำงาน และประเมินผลงานของนักเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนในการทำกิจกรรม

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

การติดตามผลการพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียนและชุมชนบนพื้นที่สูง พบว่า ครูผู้สอนจากโรงเรียนทั้ง 5 แห่ง สามารถพัฒนาต่อยอดความรู้ จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และบูรณาการอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ในการจัดการเรียนรู้ผ่านวิชาที่หลากหลาย นักเรียนมีทักษะการฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาไทยดีขึ้น มีปฏิสัมพันธ์และกล้าสื่อสารกับผู้อื่น ที่สำคัญคือ กิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการทุกสาระวิชาโดยใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือการสื่อสารนั้น ช่วยให้นักเรียนเกิดความรักและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตน ส่งผลให้ตระหนักรู้ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าตามบริบทเชิงพื้นที่ต่อไป

New Normal & Education School
การจัดการแนะแนวยุคชีวิตวิถีใหม่

รองศาสตราจารย์เหรียญ หล่อวิมงคล : สำนักบริการวิชาการ

จากสถานการณ์การระบาดของโรค Covid - 19 ที่ส่งผลกระทบอย่างแพร่หลายให้กับประเทศไทยในทุกแขนง รวมถึงการศึกษาไทย ได้แก่ การปิดโรงเรียน การเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนในช่วงหลายเดือนที่ผ่านมา ทำให้บุคลากรการศึกษาของประเทศไทยเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการเปลี่ยนมุมมองและทัศนคติที่มีต่อการเรียนการสอน และการแนะแนวในรูปแบบใหม่ สำนักบริการวิชาการจึงได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดอบรมส่งเสริม ให้นักเรียนบนพื้นที่สูงให้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับสูง โดยจัดการอบรมแก่ครูผู้สอน นักเรียน และบุคคลที่สนใจ ผ่านช่องทางระบบสารสนเทศและช่องทางดิจิทัลที่หลากหลายเพื่อเป็นการสนับสนุนมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) อีกทั้งเป็นการเฝ้าระวัง ป้องกัน และควบคุมโรค ไม่ให้เชื้อไวรัสแพร่ระบาด จากการประชุมร่วมกันอย่างใกล้ชิดทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อมไปยังผู้อื่นได้ สำนักบริการวิชาการ จึงร่วมกับ วิทยาลัยการศึกษาตลอดชีวิต ดำเนินโครงการเสริมความรู้พื้นฐาน ก่อนเข้ามหาวิทยาลัยตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ภายใต้หัวข้อ “New Normal & Education School การจัดการเรียนการสอนนักเรียนบนพื้นที่สูงในยุค New Normal” ในการอบรมครั้งนี้ มีผู้เข้ารับการอบรมผ่านโปรแกรมซูม (Zoom Online) จำนวน 54 คน และระบบ On-site ลงทะเบียนหน้างานจำนวน 39 คน โดยมีการบรรยาย 3 หัวข้อ ได้แก่

หัวข้อ 1 New Normal กับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับ New Gen : New Normal โดยวิทยากร นางสุทธิณีย์ ฉัตรยาลักษณ์ ตำแหน่งหัวหน้างานพัฒนานักศึกษาสู่สากลและแนะแนว กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้กล่าวถึง ในยุคการเรียนรู้ที่เปลี่ยน จำเป็นต้องพร้อม!! เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้สอนและผู้ปกครองให้เตรียมการรับมือ พร้อมวางแผนการเรียนในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงหรือ “New Normal” และเตรียมความพร้อมให้แก่บุตรหลาน กับเทคนิคการเรียนผ่านทางออนไลน์ให้ได้ประสิทธิภาพ

หัวข้อ 2 ผลกระทบของ COVID-19 ต่อการศึกษาไทยจากโรงเรียนบนพื้นที่สูง โดยได้เรียนเชิญนายสุนทร เกษเกษี ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านขอบด้ง (อ่างขางโมเดล) เป็นตัวแทนของโรงเรียนบนพื้นที่สูง และอาจารย์ฐิติมา อินทวงษ์ อาจารย์แนะแนว โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะตัวแทนโรงเรียนในเมือง ร่วมเสวนาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนแนวการเรียนการสอนตามบริบทของพื้นที่ในสถานะการณ์การระบาดของโรค COVID - 19 เพื่อให้โรงเรียนที่เข้าร่วมอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนได้

หัวข้อ 3 แนะนำ TCAS แนวโน้มการคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา โดยวิทยากร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พศุตม์ ลาศุขะ รองคณบดีฝ่ายยุทธศาสตร์การศึกษาเชิงรุก คณะมนุษยศาสตร์ ได้แนะนำการรับสมัคร วิธีการเลือกคณะของนักเรียน เกณฑ์เงื่อนไขในการคัดเลือกแนะนำคณะ/สาขาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

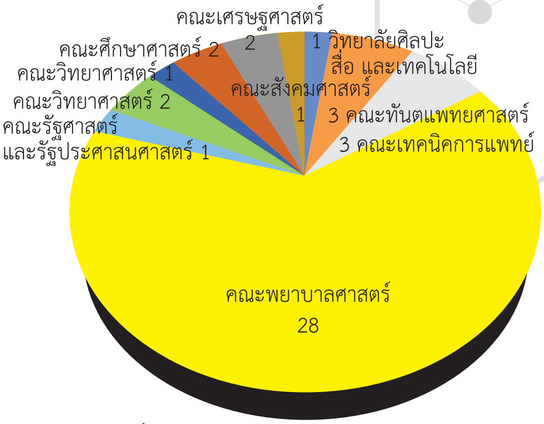

ที่มา : สำนักทะเบียนและประมวลผล มช., 2563

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

1) สำนักบริการวิชาการ ได้สอบถามข้อมูลสถิตินักเรียนที่สามารถสอบแข่งขันต่อในระดับปริญญาตรีของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 1/2563 ในพื้นที่ยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้แก่ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 โรงเรียนแม่แจ่ม โรงเรียนบ้านแม่แฮเหนือ อำเภอแม่แจ่ม โรงเรียนแม่ตื่นวิทยาคม และโรงเรียนอมก๋อยวิทยาคม อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเมื่อนักเรียนสำเร็จในระดับปริญญาตรี สามารถกลับมายังภูมิลำเนา และใช้ประโยชน์จากวิชาชีพที่ตนเองศึกษาเพื่อใช้พัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้

2. ความพึงพอใจของบุคลากรทางการศึกษา ร้อยละ 87.60 พบว่า เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สามารถถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ที่มีประโยชน์แก่นักเรียนในพื้นที่ต่อไป เช่น การเปลี่ยนแปลงและวิธีการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็ก Gen Z การแนะแนวการต่อในระดับอุดมศึกษา การนำเสนอแฟ้มผลงาน (Portfolio) และการสมัครระบบ TCAS เป็นต้น

New Normal, New Way of Learning for Patrol Police Teachers

การเรียนรู้ในภาวะวิถีใหม่ของคุณครู ตชด.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อารี ณ น่าน : ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์

ในฐานะผู้ได้รับโอกาสเข้าร่วมปฏิบัติงานในโครงการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งในฐานะวิทยากรประจำโครงการและหัวหน้าโครงการฯ มาเป็นเวลามากกว่า 5 ปี ข้าพเจ้าและคณะทำงานฯ มีความมุ่งหวังที่จะส่งเสริมให้คุณครูได้รับความรู้ทั้งทางด้านทักษะภาษาอังกฤษและเทคนิคการสอนภาษาอังกฤษผ่านการอบรมระยะสั้นที่เราได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการอบรมให้กับนักเรียนในโรงเรียน นอกจากนี้ เรายังหวังที่จะส่งเสริมโอกาสในการเรียนรู้ของทั้งคุณครูและนักเรียนที่คุณครูสอนอยู่ โดยการสอดแทรกวิธีการหาความรู้จากแหล่งความรู้นอกห้องเรียนระหว่างการอบรมอีกด้วย

ในปี พ.ศ. 2563 เป็นปีที่คณะทำงานโครงการฯ ได้พบกับความท้าทายที่เกิดจากการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งทำให้เกิดวิถีการดำเนินชีวิตแบบใหม่ (New Normal) คณะทำงานจึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการอบรมเป็นแบบการอบรมทางไกล เพื่อให้สอดคล้องกับการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID - 19) โดยได้จัดทำวีดีโอคลิป แบบฝึกหัดและแบบทดสอบขึ้น เพื่อแจกจ่ายให้กับคุณครูที่เข้าร่วมโครงการทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ในหัวข้อ

(1) Part of speech

(2) Sentence types

(3) Present Simple Tense

(4) Present Continuous Tense

(5) Present Perfect Tense

(6) Past Simple Tense

(7) Past Continuous Tense

การประเมินผลของโครงการพิจารณาจาก 2 ปัจจัยหลัก คือ ความพึงพอใจของครู ตชด. ที่เข้าร่วมโครงการและผลคะแนนจากแบบทดสอบภาษาอังกฤษ ซึ่งผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า ครูมีความพึงพอใจต่อการเข้าร่วมโครงการอยู่ใน**ระดับดี** และผลจากแบบทดสอบแสดงให้เห็นว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนจากแบบทดสอบหลังการอบรมสูงขึ้น

ข้อเสนอแนะจากการอบรมครั้งนี้ คือ ครูในโรงเรียน ตชด. ในบางพื้นที่มีปัญหาในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแบบออนไลน์ โดยครู ตชด. ได้เสนอแนะให้จัดการอบรมทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อเป็นการส่งเสริมทักษะทั้งทางด้านภาษาและการสอน รวมทั้งการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าร่วมการอบรมอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

คะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบ
ก่อนการอบรมและหลังการอบรม

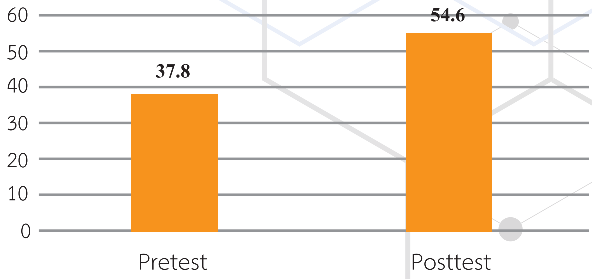

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

การจัดการอบรมครั้งนี้ได้เกิดประโยชน์ต่อคณาจารย์คณะมนุษยศาสตร์ โดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์ได้นำเสนอองค์ความรู้เสริมตามทักษะหรือองค์ความรู้ที่วิทยากรหลักแต่ละคนได้นำเสนอไปที่มีความเชื่อมโยงถึงการเรียนรู้ภาษาที่สองจากทฤษฎีที่ได้เรียนในห้องเรียนผ่านกระบวนการถ่ายทอดภาษาที่สองจากผู้สอนไปสู่ผู้เรียนได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของระดับภาษาและลักษณะกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมครั้งนี้ด้วย

จากวิถีชุมชนแม่ตื่น อำเภออมก๋อย สู่บทเรียนภาษาอังกฤษแบบบูรณาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิเชียร สุนิธรรม : คณะมนุษยศาสตร์

กระบวนการการเรียนการสอนภาษาอังกฤษอย่างมีส่วนร่วมสามารถกระทำได้หลายวิธีและหนึ่งในนั้นคือ การบูรณาการภูมิความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนให้เป็นกรณีศึกษาโดยนำไปสอนสมาชิกของชุมชนที่มีความรู้เรื่องนั้นอยู่แล้วให้มีความรู้เพิ่มเติมในรูปแบบภาษาอังกฤษ ซึ่งนอกจากจะทำให้ความรู้เรื่องท้องถิ่นเป็นที่กระจ่างชัดแล้วยังสามารถนำความรู้เหล่านี้ไปเผยแพร่แก่ชุมชนภายนอกเป็นภาษาอังกฤษได้อีกด้วย การศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งแหล่งข้อมูลที่จะนำไปเป็นแบบเรียนภาษาอังกฤษสำหรับคนในชุมชนจะต้องเป็นองค์ความรู้ที่มาจากคนในชุมชนเอง โดยอาศัยการเข้าไปคลุกคลีกับชุมชนของนักออกแบบบทเรียนหรือผู้ที่จะทำการวิจัยหรือผู้มีส่วนร่วมในโครงการแล้วนำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดทำให้เป็นความคิดรวบยอดแล้วนำไปสู่การแจกแจงของความรู้ทั้งหมด โดยใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาในการสื่อสารข้อมูลไปยังคนที่จะเรียนรู้เรื่องราวของชุมชน คณะมนุษยศาสตร์ได้มีโอกาสศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งหวังให้เกิดผลกระทบสูงสุดต่อชุมชน โดยการบูรณาการองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้ไปใช้เป็นบทเรียนในโรงเรียนในเขตอำเภออมก๋อย และเป็นบทพูดสนทนาภาษาอังกฤษสำหรับผู้นำชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย โดยช่วงทำงานระยะแรกของทั้งหมด 5 ระยะ ที่กำหนดเอาไว้และสามารถสรุปได้ ดังนี้

ในระยะที่ 1 ได้มีการรวบรวมแหล่งความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตพื้นที่ ตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 10 เรื่อง โดยแบ่งไว้ทั้งหมด 4 ด้าน

1. ด้านอาหารและเครื่องดื่ม ได้แก่ เหล้าดาวลอย (Dao Loi), แกงดอกเอื้องนางแลว (Dok Eaung Nang Laew Curry), ข้าวเบือ (Khao Buea)

2. ด้านประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีมัดรกเด็กไว้ที่ต้นไม้ (Placenta Burial Ritual), ประเพณีฮ้องขวัญกะเหรี่ยง (The Karen Ritual Performed in order to Invite the Khwan Home), ประเพณีผูกข้อมือช้าง (A Ritual in which an Elephant's Feet were 'tied' by a sacred tread), ประเพณีแต่งงานแบบชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (Karen Wedding Ceremony)

3. ด้านสถานที่ที่สำคัญ ได้แก่ วัดพระธาตุจอมแจ้ง (Wat Phra That Jom Jaeng), เจดีย์วัดโม๊ะพะโด๊ะ (The Great Lokawitoo Stupa (Kohpatoh)

4. ด้านการแต่งกาย ได้แก่ ประเพณีทอผ้าของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง (Karen Weaving Tradition)

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

1. นักเรียนและผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่น มีความรู้ความเข้าใจสูงในเรื่องของภูมิปัญญาชาวบ้านในมิติต่าง ๆ รวมถึงความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านที่อาจจะไม่ได้รับการปฏิบัติในสมัยปัจจุบันแล้ว

2. นักเรียนและผู้ปฏิบัติงานในองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ตื่น มีความรู้และสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตท้องถิ่นของตัวเองได้ในระดับพอใช้ขึ้นไป

3. การกระจายองค์ความรู้เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความตระหนักถึงความสำคัญของความรู้เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านและการเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวช่วยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวในเขตตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ในอนาคตต่อไป

6 น้ำสะอาดและสุขาภิบาล

สนับสนุนให้มีการปกป้องและฟื้นฟู
ระบบนิเวศป่าต้นน้ำ ให้ชุมชน
สามารถอยู่ร่วมกันได้

รองศาสตราจารย์วีระศักดิ์ รุ่งเรืองวงศ์ : คณะวิทยาศาสตร์

วิถีรักษ์น้ำจากคนต้นน้ำ

ตำบลนาเกียน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันประสบปัญหาเรื่อง "น้ำ" บางปีอาจเกิดฝนแล้งเป็นเหตุให้น้ำในแม่น้ำลำธารมีน้อย จนไม่สามารถทำการเกษตรและอุปโภค-บริโภค หรือบางปีฝนตกชุกต่อเนื่องจนเกิดความเสียหายเนื่องจากน้ำท่วมทรัพย์สินและพื้นที่ชุมชน

"... หลักสำคัญว่า ต้องมีน้ำ น้ำบริโภคและน้ำใช้ น้ำเพื่อการเพาะปลูกเพราะชีวิตอยู่ที่นั่น ถ้ามีน้ำคนอยู่ได้ ถ้าไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้ ไม่มีไฟฟ้าคนอยู่ได้ แต่ถ้ามีไฟฟ้า ไม่มีน้ำ คนอยู่ไม่ได้..."

พระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
พระราชทานเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2529
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

ดังนั้น การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในภาพรวมของตำบลจึงต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมโดยชุมชน ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และการรักษาระบบนิเวศป่าต้นน้ำของตนเอง ภาควิชาชีววิทยาและสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์ จึงได้ดำเนินการศึกษาโดยเลือกชุมชน 3 ชุมชน คือ บ้านหนองอึ่งใต้ บ้านสงินเหนือ และบ้านอูตูมเหนือ เพื่อศึกษาและดำเนินการในประเด็น ดังต่อไปนี้

- การสำรวจและจัดเก็บพิกัดตำแหน่งเส้นทางน้ำ ข้อมูลแหล่งน้ำ โครงการ/โครงสร้างแหล่งน้ำในแต่ละหมู่บ้าน สำรวจแหล่งสำรองน้ำต่าง ๆ ในหมู่บ้านเพื่อหาศักยภาพในการกักเก็บ จากนั้นนำมารวมกับปริมาณน้ำต้นทุนเชิงพื้นที่ เพื่อคำนวณหาปริมาณน้ำต้นทุนรวมของทั้งชุมชนสำรวจความต้องการการใช้น้ำของชุมชนทั้งภาคการเกษตรและอุปโภค -บริโภค นำข้อมูลปริมาณต้นทุนและความต้องการการใช้น้ำมาสรุปเป็นสมดุลน้ำระดับชุมชน เบื้องต้นพบว่าในปีที่ผ่านมา บ้านหนองอึ่งใต้ขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งถึงขั้นวิกฤต ไม่สามารถทำนาข้าว (นาดำ) ได้ ขาดน้ำต้นทุนขาดถังสำรองน้ำสำหรับการอุปโภค-บริโภค ส่วนบ้าน

สงินเหนือและบ้านอูตูมเหนือ ไม่มีปัญหาน้ำต้นทุน แต่ยังขาดการจัดการด้านการสำรองน้ำไว้ใช้ให้เพียงพอตลอดทั้งปี

- การศึกษาคุณภาพน้ำด้านกายภาพและเคมี พบว่า คุณภาพน้ำของแหล่งน้ำของทั้ง 3 หมู่บ้านอยู่ในระดับคุณภาพปานกลางถึงค่อนข้างดี (ประเภทที่ 2 - 3) เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดินของประเทศไทย คือน้ำสามารถใช้เพื่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำ การอุปโภคบริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่านการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อนและใช้เพื่อการเกษตร ส่วนทางด้านชีวภาพ การศึกษาตัวอย่างสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดใหญ่ พบว่าบ้านสงินเหนือมีความหลากหลายของจำนวนวงศ์สูงที่สุด โดยพบ 43 วงศ์ มีค่าดัชนีความหลากหลาย 0.651 บ้านอูตูมเหนือพบจำนวน 34 วงศ์ แต่มีค่าความหลากหลายสูงที่สุดคือ 0.878 ส่วนบ้านหนองอึ่งใต้พบจำนวน 23 วงศ์ มีค่าดัชนีความหลากหลายเป็น 0.580 สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังขนาดใหญ่ที่พบจะเป็นกลุ่มชีปะขาว (Ephemeroptera) แมลงเกาะหิน (Plecoptera) แมลงหนอนปลอกน้ำ (Trichoptera) และกลุ่มแมลงวัน (Diptera) เป็นต้น

- แนวทางการอนุรักษ์ ดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำ โดยศึกษาสังคมพืชบริเวณป่าต้นน้ำ เก็บข้อมูลชนิดต้นไม้ พืชพื้นล่างในแปลงศึกษา คำนวณการกักเก็บคาร์บอนในมวลชีวภาพเบื้องต้นของสังคมพืชบริเวณป่าต้นน้ำ เบื้องต้นพบชนิดพันธุ์ไม้ ดังนี้ บ้านหนองอึ่งใต้ พบ 19 วงศ์ 24 ชนิด โดยพบต้นสัก (*Tectona grandis* L. f.) แดง (*Xylia xylocarpa* (Roxb.) Taub.) ตะแบก (*Lagerstroemia* sp.) เป็นต้น บ้านสงินเหนือ พบ 30 วงศ์ 36 ชนิด เช่น สารภีป่า (*Garcinia speciosa* Wall.) ก่อเดือย (*Castanopsis acuminatissima* (Blume) A. DC. แข้งกวาง (*Wendlandia paniculata* (Roxb.) DC. เป็นต้น และบ้านอูตูมเหนือ พบ 22 วงศ์ 32 ชนิด ชนิดที่พบคือ ต้นแก้ว (*Murraya paniculata* (L.) Jack) สนสามใบ (*Pinus kesiya* Roy. Ex Gord) ก่อเดือย (*Castanopsis* acuminatissima (Blume) A. DC.) เป็นต้น

- กิจกรรมการเพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการปลูกป่า เช่น ต้นสนสองใบและสนสามใบ รวมจำนวน 580 ต้น ในพื้นที่ป่าต้นน้ำบ้านสงินเหนือ ร่วมกับหน่วยจัดการต้นน้ำแม่จ๊าง องค์การบริหารส่วนตำบลนาเกียน ชุมชนบ้านสงินเหนือ ในวันที่ 28 ตุลาคม 2563 ซึ่งกล้าไม้ดังกล่าวได้รับความอนุเคราะห์จากงานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ดร. สมจิตร อยู่เป็นสุข สาขาจุลชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ ที่ทำการบ่มเชื้อเห็ดเอคโตไมโครไลซาร์ลงไปในถุงเพาะกล้าไม้ ถ้าหากต้นไม้ที่ปลูกเจริญเติบโตในอนาคตจะเกิดเห็ดที่สามารถนำมาบริโภคได้โดยไม่เป็นเห็ดพิษ เช่น เห็ดเผาะ เห็ดโคน เห็ดไข่ขาว เป็นต้น

ผลกระทบต่อสังคมที่ประเมินได้

ผู้เข้าร่วมโครงการใหญ่เป็นกลุ่มชนเผ่าปกาเกอะญอ มีความผูกพันกับวิถีธรรมชาติมาอย่างยาวนาน เป็นชุมชนที่ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย มีการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอกค่อนข้างน้อย และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างเกื้อกูล โดยยึดถือความเชื่อระหว่างการดำรงชีวิตกับผืนป่าโดยเฉพาะป่าต้นน้ำ หากพื้นป่าต้นน้ำถูกทำลายเปรียบเสมือนทำลายชีวิต ขาดแหล่งกำเนิดน้ำ ไม่เพียงกระทบต่อชุมชนของตนเอง แต่ยังกระทบถึงส่วนรวม จึงนับว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนในการรักษาหวงแหนป่าต้นน้ำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์

CMU SDGs

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยชั้นนำที่รับผิดชอบต่อสังคม
และการพัฒนาที่ยั่งยืน

Green Nimman
UNISERV CMU

สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
239 ถนนนิมมานเหมินท์ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200 โทรศัพท์ 053-942881-4, 053-942874-5 โทรสาร 053-942890
http://www.uniserv.cmu.ac.th http://www.facebook.com/uniservhostel